

Elävää kreikkaa, opastus kieleen ja kulttuuriin

Erkki Sironen, dosentti, yliopistonlehtori,
Helsingin yliopisto

Esitelmä nojautuu yli 2700 vuotta jatkuneen alfabeettisen kreikan kielen yhä jatkuvaan perinteeseen, erityisesti kreikaksi kirjoitettuun kirjallisuuteen ja itse kieleen Homeroksesta nykykreikkaan, unohtamatta niin sanottuja kulttuurisanoja ja harvoin esiin tuotuja lentäviä lauseita. Kulttuurin kenttä on tietysti laajempi kuin kieli ja kirjallisuus, mutta esim. uskonto, taide ja arkkitehtuuri jäävät toiseen esittelykertaan.

Toisen esikristillisen vuosituhannen ns. Lineaari-B tavukirjoituksen jälkeen antiikin kreikan harvinaisen muotorikas kieli tulee vastaamme piirtokirjoituksissa ja Homeroksen *Iliaksessa* ja *Odyssiassa*. Arkaaisen ja klassisen kauden värikäs murrekirjo ja siihen kiintoisalla tavalla nivoutuva kirjallisuuden murrepohjaisuus jatkuvat hellenistiselle ja osittain keisarikaudelle asti. Bysanttilaisella kaudella on tapana jakaa kirjallisuus kristilliseen ja profaaniin ja toisaalta kansankieliseen ja korkeakieliseen. Nykykreikka on osin jatkanut kaksinaisuutta *dimotikin* ja *katharevusan* työnjaossa.

Antiikin Kreikan kirjallisuuden eri lajeista monet elävät yhä enemmän tai vähemmän muuntuneina. Metrisistä genoksista mainittakoon epiikka, lyriikka (monodinen ja

kuorolyriikka), tragedia, komedia, hymnografia, dityrambi, epigrammi ja toisaalta proosagenoksista historiografia, filosofia, epistolografia, mytografia, utopiakirjallisuus, (auto)biografia, retoriikka, grammatiikka, poetiikka, dialogiikka jne. — kaikki edellä mainitut termit ovat kreikankielisiä. Näiden lisäksi mm. faabelin, satiirin ja romaanikirjallisuuden juuret ovat Kreikan kirjallisuudessa.

Arkipäivisin käytämme enemmän tai vähemmän tietämättämme sanoja, jotka pohjautuvat antiikin kreikkaan tai myöhempien aikojen uudismuodostuksiin, erityisesti eri ammattialojen terminologiassa: fyysisissä tieteissä, teologiassa, filosofiassa, filologiassa, kielitieteessä, oikeustieteessä jne. Myös kreikasta ja latinasta fuusioituja sanoja tulee yhä käyttöön erilaisten löytöjen ja keksintöjen myötä. Arkisanojen ja ammattikielten kreikkalainen sanavarasto yltää tuhansiin.

Ns. lentävät lauseet ovat meille suomalaisille tutumpia latinankielisessä asussa, koska läntisemmän Euroopan sivistyskielenä latina jatkoi perinnettä kauemmin ja tiiviimmin erityisesti koululaitoksen kautta. Kreikan kirjallisuudesta voi poimia monen latinalaisen sanonnan alkuperäisen sanamuodon, mutta toisaalta on olemassa kuuluisia lausahduksia, jotka ovat jääneet vain kreikkalaisten siipien suojaan. Muutama esimerkki olkoon paikoillaan – Homeroksesta Plutarkhokseen.